

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΕΓΝΑΤΙΑΣ ΟΔΟΥ

ΜΕΛΕΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ Κωδικός αναφοράς 5212

Εκτενής περίληψη

Η ανάπτυξη του Παρατηρητηρίου της Εγνατίας Οδού και ο τρόπος ένταξής του στη διοικητική δομή της εταιρείας, συνδέθηκαν εξ αρχής με την εξέλιξη της κατασκευής του αυτοκινητοδρόμου. Αντίστοιχα, το χωρικό επίπεδο αναφοράς και οι δράσεις του Παρατηρητηρίου επικεντρώθηκαν στο σύστημα Εγνατία Οδός και κάθετοι άξονες, υποστηρίζοντας τόσο τη λειτουργική διαχείριση του συστήματος όσο και σε ειδικές περιπτώσεις την εφαρμογή του χωρικού σχεδιασμού τοπικής ή/και περιφερειακής κλίμακας.

Έτσι, συσσωρεύτηκε ειδική εμπειρία και τεχνογνωσία, δημιουργήθηκε ένα σύστημα καταγραφής δεδομένων και παρακολούθησης επιδράσεων με σημαντική προστιθέμενη αξία και γενικότερα εδραιώθηκε ένα "σημείο αναφοράς" για τη μελέτη του βορειοελλαδικού χώρου καταρχήν αλλά και της επικράτειας δευτερευόντως.

Αυτή η προοπτική σηματοδοτεί το κεντρικό χαρακτηριστικό του νέου στρατηγικού προσανατολισμού του Παρατηρητηρίου όπου επιχειρείται στην ουσία η τεκμηρίωση της μελλοντικής του πορείας, ως ένας μηχανισμός παρακολούθησης των αναπτυξιακών δεδομένων και τάσεων, αρχικά του βορειοελλαδικού χώρου και του συνόλου της επικράτειας στη συνέχεια σε σχέση πάντα με το πλέγμα των μεταφορικών υποδομών και λειτουργιών.

Όπως διαπιστώθηκε κατά την αξιολόγηση, παρά τις δυνατότητες που διαθέτει το Παρατηρητήριο να διαμορφώσει εισροές για το χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό σε περιφερειακό, διαπεριφερειακό και διασυνοριακό επίπεδο, κάποιες ενδογενείς αδυναμίες και εξωγενείς παράγοντες δεν επέτρεψαν την αξιοποίηση αυτών των δυνατοτήτων. Οι ενδογενείς αδυναμίες αναφέρονται στο έλλειμμα συνέργιας και τακτικής συνεργασίας του Παρατηρητηρίου με φορείς σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων διαφόρων επιπέδων, με συναφείς δομές (άλλα παρατηρητήρια - ομοειδούς προσανατολισμού) συστηματοποίησης της πληροφορίας, αλλά και με τεχνικές και μεθοδολογικές δυσκολίες ομογενοποίησης της βάσης γεωχωρικών δεδομένων.

Οι παραπάνω αδυναμίες σε συνδυασμό με τη δυσκολία ενίσχυσης της στελέχωσης ώστε να μπορεί το Παρατηρητήριο να ανταποκριθεί έγκαιρα και με επάρκεια στην πλήρη αξιοποίηση των καταγεγραμμένων δυνατοτήτων του, εξηγούν την περιορισμένη παραγωγή εξειδικευμένων μελετών και προϊόντων που θα προωθούσαν τον ρόλο του προς την κατεύθυνση υποστήριξης του χωρικού σχεδιασμού σε διευρυμένο γεωγραφικό επίπεδο.

Από την άλλη πλευρά, οι εξωγενείς παράγοντες αφορούν στη διαφαινόμενη έλλειψη ετοιμότητας των φορέων σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων διαφόρων διοικητικών επιπέδων, να αξιοποιήσουν το Παρατηρητήριο αφενός ως πηγή εισροής αξιόπιστων και πρωτότυπων δεδομένων και αφετέρου ως συμβουλευτικό όργανο ενίσχυσης της διατομεακής ολοκλήρωσης και του υπερτοπικού χαρακτήρα του αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Το Παρατηρητήριο ως οργανικό μέρος της ΕΟΑΕ έχει συμπληρώσει δεκαετή λειτουργία με συνεχή υποστήριξη ως προς τη στελέχωση, τη λειτουργία και τη χρηματοδότηση του από την

εταιρεία. Οι μελλοντικές προοπτικές περιλαμβάνουν την ενδεχόμενη παραχώρηση του αυτοκινητόδρομου, την αναδιάρθρωση - μετεξέλιξη της ΕΟΑΕ και την, κατά συνέπεια, ένταξη του Παρατηρητηρίου σε κάποιο νέο σχήμα. Σε συνδυασμό με την αναθεώρηση των τάσεων ανάπτυξης και των πολιτικών προτεραιοτήτων στον Ελληνικό χώρο, τη ΝΑ Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση, απαιτείται αναθεώρηση της στρατηγικής και του πλαισίου λειτουργίας του Παρατηρητηρίου, με βασικούς στόχους την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς του τόσο στο υφιστάμενο όσο και στο μελλοντικό πλαίσιο διοικητικής και θεσμικής του ένταξης.

Το γενικότερο πλαίσιο προώθησης της ανταγωνιστικής λειτουργίας του Παρατηρητηρίου συντίθεται από τους παρακάτω παράγοντες: α) αναθεώρηση της οργανωτικής δομής και στρατηγική αναβάθμιση της στελέχωσης και των υποδομών, β) ενίσχυση της δικτύωσης και της συνεργασίας σε περιφερειακό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, γ) προώθηση και προβολή της παρουσίας και συμβολής του στους δυνητικούς χρήστες, δ) αναθεώρηση του συστήματος δεικτών και της βάσης δεδομένων με σκοπό την αξιοποίηση των δυνατοτήτων για νέα πεδία διερεύνησης και την παραγωγή και διάθεση / εκμετάλλευση νέων προϊόντων και υπηρεσιών, ε) επικαιροποίηση / πιστοποίηση των διαδικασιών, των προϊόντων και των υπηρεσιών, στ) ανάπτυξη συγκριτικών προτύπων και ανταγωνιστικών διαδικασιών για τη διαρκή αναβάθμιση της παρουσίας και λειτουργίας του. Οι συγκεκριμένες δράσεις που πρέπει να γίνουν προς την κατεύθυνση του κάθε παράγοντα, αλλά και ο βαθμός προτεραιότητας του κάθε παράγοντα σε σχέση με τους υπόλοιπους, σχετίζεται άμεσα με το στρατηγικό και επιχειρησιακό πλαίσιο που θα υιοθετήσει το Παρατηρητήριο.

Σε αυτή την κατεύθυνση αναδεικνύονται συγκεκριμένες προοπτικές και κίνδυνοι τόσο για το Παρατηρητήριο όσο και για την ΕΟΑΕ, ως ο φορέας στον οποίο υπάγεται. Σε επίπεδο εξειδικευμένης οικονομοτεχνικής ανάλυσης των προοπτικών και κινδύνων απαιτείται η εκπόνηση αναλυτικού Επιχειρησιακού Σχεδίου σύμφωνα με το οποίο θα υλοποιηθούν οι συγκεκριμένες κατευθύνσεις βάσει των χρονικών και χωρικών εστιάσεων και των στοιχείων στρατηγικού προσανατολισμού. Πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι τα επίπεδα προοπτικών και κινδύνων σε σχέση με τον τρόπο ένταξης ή μη του Παρατηρητηρίου στο οργανόγραμμά της ΕΟΑΕ, εξαρτώνται από τους εξής παράγοντες:

- την υποστήριξη του αναπτυξιακού ρόλου του αυτοκινητόδρομου.
- την εσωτερική συνέργια με τμήματα και διευθύνσεις του φορέα για την ανταλλαγή δεδομένων και υπηρεσιών.
- την πρωτότυπη και εξειδικευμένη εμπειρία με προοπτικές ανταλλαγής τεχνογνωσίας.
- την εμβέλεια και μοναδικότητα διαθέσιμων ιστορικών δεδομένων και δεικτών με αυξημένες δυνατότητες αξιοποίησης.

Σταθερή επιδίωξη για την ένταξη του Παρατηρητηρίου σε διεργασίες εδραίωσης, παραμένει η εξεύρεση ενός ποιοτικά και οικονομικά ανταγωνιστικού πλαισίου λειτουργίας το οποίο θα αξιοποιεί την υφιστάμενη τεχνογνωσία παρακολούθησης και καταγραφής δεδομένων για τις χωρικές επιδράσεις των αυτοκινητοδρόμων.

Προς την κατεύθυνση αυτή και ανεξάρτητα από τη στρατηγική ανάπτυξης που θα υιοθετηθεί από το Παρατηρητήριο, πρέπει να επιδιωχθεί η ενεργοποίηση και ουσιαστική λειτουργία της προβλεπόμενης από το οργανόγραμμα Επιτροπής του Παρατηρητηρίου. Ο ρόλος της Επιτροπής, όπως αυτός καθορίστηκε με τη σύστασή της, αφορά στην επόπτευση του έργου του Παρατηρητηρίου, στη διαμόρφωση των Προγραμμάτων Δράσης και στη χάραξη και υλοποίηση των στρατηγικών και στη διασύνδεση με τους εμπλεκόμενους και ωφελούμενους φορείς.

Η συσσωρευμένη τεχνογνωσία, η εμπειρία και το δίκτυο σχέσεων και συνεργασιών που έχει αναπτύξει το παρατηρητήριο, δημιουργούν ένα ιδιαίτερα σημαντικό σύστημα καταγραφής και επεξεργασίας δεδομένων και παρακολούθησης επιδράσεων των οδικών αξόνων με ουσιαστική προστιθέμενη αξία. Το γεγονός αυτό τεκμηριώνει την εδραίωση του παρατηρητηρίου ως "σημείο αναφοράς" για τη μελέτη όχι μόνο του βορειοελλαδικού χώρου,

στον οποίο εστιάζει έως σήμερα τη βασική του δραστηριότητα, αλλά και για το σύνολο του ελλαδικού και του ευρύτερου χώρου της ΝΑ Ευρώπης.

Η διαπίστωση αυτή, η οποία τεκμηριώνεται από τα ευρήματα της αξιολόγησης, απομακρύνει τυχόν σενάρια κατάργησης ή σταδιακής απαξίωσης του παρατηρητηρίου που θα μπορούσαν να διατυπωθούν με βάση το σκεπτικό ότι ο κύκλος ζωής του κλείνει με την ολοκλήρωση του αυτοκινητοδρόμου. Αντίθετα, μετά την πλήρη λειτουργία του άξονα και την προοπτική των καθέτων αξόνων διασύνδεσης με τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο, η παρακολούθηση και αποτίμηση των χωρικών επιδράσεων αποκτούν μεγαλύτερη σημασία και κρισιμότητα.

Στο νέο αυτό πλαίσιο τα εναλλακτικά σενάρια συνδέονται με την ανάγκη περαιτέρω εδραίωσης του Παρατηρητηρίου ως έγκυρου τεχνογνωστικού μηχανισμού, ο οποίος θα μπορούσε να διευρύνει την εμβέλεια των δραστηριοτήτων του στο σύνολο του δικτύου οδικών αξόνων της χώρας και της ευρύτερης περιοχής και να αποτελέσει έτσι υποστηρικτικό εργαλείο λήψης αποφάσεων που να συνδέουν το δίκτυο οδικών μεταφορών με τις προτεραιότητες της χωρικής ανάπτυξης.

Ακριβώς αυτή η προοπτική αποτυπώνει και συντηρεί στην επικαιρότητα το κεντρικό όραμα δημιουργίας του Παρατηρητηρίου όπως είχε περιγραφεί στην αρχική μελέτη σκοπιμότητας και υποστηρίχθηκε από τη διοίκηση της ΕΟΑΕ στην πρώτη φάση ανάπτυξής του. Μάλιστα η διατήρηση και ενίσχυση αυτού του οράματος αποτελεί και στην τρέχουσα φάση ανάπτυξης βασική προτεραιότητα της Διοίκησης της εταιρίας, όπως διεφάνη από τα αποτελέσματα της Ημερίδας παρουσίασης των αποτελεσμάτων, ευρυμάτων και προτάσεων στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

Χωρίς να παραβλέπονται ζητήματα θεσμικής υπόστασης του τμήματος του Παρατηρητηρίου σε σχέση με το μέλλον και την πιθανότητα αναδιάρθρωσης της εταιρείας, τονίστηκε από τη Διοίκηση η αναγκαιότητα παρέμβασης στο βραχυχρόνιο ορίζοντα με στόχο την αξιοποίηση του υφιστάμενου περιβάλλοντος και των δυνατοτήτων που ήδη υπάρχουν.

Σε αυτή τη βάση τονίστηκε η χρησιμότητα της ενεργοποίησης της Επιτροπής του Παρατηρητηρίου για πρώτη φορά μετά το 2003, η επιτάχυνση στην υλοποίηση των μελετών και προμηθειών με εξασφαλισμένη χρηματοδότηση, η πιθανή αναμόρφωση - συμπλήρωση του τεχνικού προγράμματος με κάποιες νέες μελέτες που κρίνονται απαραίτητες, η διερεύνηση της δυνατότητας συμμετοχής του Παρατηρητηρίου σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα και δράσεις, η διερεύνηση των δυνατοτήτων ανταγωνιστικής αξιοποίησης - τιμολόγησης των προϊόντων και η πιθανότητα επαναπροσδιορισμού κάποιων ζωνών επιδράσεων του άξονα και των καθέτων με χρήση συγκεκριμένων υπολογιστικών μοντέλων.

Extended summary

The development of the Observatory of the Egnatia Motorway and its integration into the administrative framework of the Egnatia Motorway S.A., have been linked with the process of the motorway's construction and development. Respectively, the spatial reference and the activities of the Observatory have focused on the system of the Egnatia Motorway and its vertical axes, supporting its operation and management and, in certain cases, the implementation of spatial planning at the local or/and regional level.

The accumulated know-how and expertise have led to the creation of a system of data collection and impact assessment with significant added value. Thus the Observatory has been established as a "landmark" in the field of spatial analysis primarily for Northern Greece but also for the national territory.

This fact comprises the main feature of the new strategic orientation of the Observatory, which aims at the elaboration and validation of its future potential as a tool for monitoring development trends in Northern Greece and the whole country in relation to the infrastructure and operation of the transportation system.

The evaluation process highlighted that, despite the potential ability of the Observatory to provide substantial input for the spatial and development planning at the regional, inter-regional and cross-border level, specific internal weaknesses and external factors have not allowed the full exploitation of this ability. The internal weaknesses refer to the low level of synergy and the lack of cooperation on a regular basis with the planning and decision making authorities which include similar structures for the organization of information (observatories of similar orientation) but also to the technical and methodological difficulties for the integration of the Observatory's geospatial database.

The aforementioned weaknesses in combination with the difficulties in the hiring of specialised personnel in order to exploit its strengths, as indicated by the current study, are the main reasons for the relatively limited production of specialised studies and products that would promote its role towards the support of spatial planning at a wider geographical area.

The external factors concern the unreadiness of the planning and decision making authorities at various administrative tiers, to use the Observatory as a source of reliable and original data and as a consulting instrument for the enhancement of cross-sectoral policy integration and the translocal aspects of development planning.

During the last decade, the Observatory, as an integral part of the Egnatia Motorway S.A., has been receiving continuous support by the company in terms of human resources, operability and funding. The scenarios for the next period include the possible conveyance of the operation of the Motorway and the organisational restructuring of the Egnatia Odos S.A., which implies the integration of Observatory into a different scheme. In the context of the above scenarios and the re-assessment of the development trends and the policy priorities in Greece, Southeast Europe and the European Union, it is considered essential to update the development strategy and the operational framework of the Observatory in order to increase its competitiveness within its current and future administrative and institutional structure.

The overall framework for the promotion of the Observatory's competitiveness consists of the following pillars: a) the strategic upgrade of its organisational structure, human resources and infrastructure, b) the enhancement of networking and cooperation at the regional, national and international level, c) the promotion and dissemination of its role and the contribution to potential users, d) the update of its system of indicators and database for the full exploitation of its potential regarding new thematic fields and innovative products and services, e) the update / validation of procedures, products and services, f) the development of benchmarking standards and competitive processes for the constant upgrade of its role and efficiency. The specific actions to be implemented towards each component as well as the degree of

significance of each component in relation to the rest, depends directly on the strategic framework and the business model that will be adopted by the Observatory.

Towards this purpose, emerge a series of future prospects and risks concerning both the Observatory and the Egnatia Odos S.A. In the context of the financial analysis of the aforementioned prospects and risks, it is necessary to conduct a comprehensive Business Plan so as to define the exact actions to be implemented according to the selected time horizon and spatial coverage and the corresponding elements of strategic orientation. At this point, it should be highlighted that the significance of each specific prospect or risk in relation to the position of the Observatory in the organisation chart of the Egnatia Odos S.A. depends on the following factors:

- The promotion of the motorway's development role.
- The synergy between the departments and directorates within the company for the exchange of data and services.
- The originality of expertise and the potential of know-how exchange.
- The range and exclusiveness of the available time series data and indicators of high added value.

An overall goal towards the enhancement of the position and role of the Observatory is the establishment of a competitive operational framework in terms of quality and economic sustainability, which would build upon the existing know-how in data monitoring and spatial impact assessment of motorways. Towards this direction and regardless of the adopted strategic orientation, the Committee of the Observatory, which is already included in the organization chart, should be activated and become fully operational.

The Committee is defined as an instrument with the role of monitoring the operation and output of the Observatory, the development of the relevant Action Plans, the formulation and implementation of the corresponding strategies and the networking with potential stakeholders and partners.

The accumulated know-how and experience and the current network of relations and collaborations developed by the Observatory so far compose a significant system for the collection and management of data and the monitoring of impacts generated by the road network, which has a substantial added value. This fact confirms the position of the Observatory as a "landmark" in the spatial analysis not only of Northern Greece, which has been its main focus, but also of the Greek and the wider Southeast Europe territory.

The above conclusion, which is validated by the outcomes of the current study, is opposed to the scenarios concerning the termination of the Observatory's operation or the gradual degradation of its role, which may be based on the presumption that the Observatory's life cycle could be concluded with the completion of the motorway's construction. On the contrary, the monitoring and assessment of spatial impacts are becoming even more crucial due to the full operation of the motorway and the vertical axes in the wider area of Southeast Europe.

In this new framework, the possible development scenarios are linked to the necessity for further strengthening the role of the Observatory as a valid monitoring and consulting mechanism, which can broaden the range of its activities in order to fully cover the road network of Greece and the wider region and, thus, develop into a tool for the support of decision making by relating the road network to the priorities of spatial development.

This perspective reflects the central vision of the Observatory's creation, as it was set in the initial feasibility study and supported by the Administration of the EMSA at the first phase of its development. Indeed, the preservation and enhancement of this vision remains a key priority for the company, a fact that was pointed out during the workshop that took place for the presentation of the findings and proposals of the study.

Without neglecting issues such as the Observatory's institutional status in relation to the future and the possibility of the company's restructuring, the Administration highlighted the necessity of several interventions in the short term in order to best exploit the overall context and the opportunities that already exist.

On this basis it was noted the necessity for the activation of the Observatory's Committee for the first time since 2003, the acceleration of the scheduled studies' implementation and other activities with secured funding, the potential reshaping - completion of the technical program with some new studies deemed necessary, the possible participation of the Observatory in co-funded programs and activities, the exploration of the possibilities for the competitive exploitation of the products - pricing policy and the possibility of redefining some of the motorway's zones of impacts using specific models.